

PAPP TÍMEA

A VÍZ AZ?

Shakespeare: Hamlet – Szigligeti Színház, Nagyvárad / Gyulai Várszínház

Szabó Eduárd és Dimény Levente. Fotó: Vigh László Miklós

R / ЭВО] / ИОИТУ – festik fel a gyulai vár hátsó falára. Ezzel összefüggésben, bevallom, nem tudom, miről akar szólni Telihay Péter gyulai-nagyvárad *Hamletje*, mert oly sokféle tart. Valószínűleg áttematizált hétköznapiaink, a koronavírusjárvány-hullámok és azok következményei, illetve a Színház- és Filmművészeti Egyetem „modellváltására” reflektáló események miatt hozzám, a Várszínház 13. sorába szinte kizárólag a szabadság mibenlétére, a szuverén személyiség és színházcsinálás lehetőségeire és korlátaira vonatkozó, a hatalmi látszat igazságát megkérdőjelező gesztusok, mondatok, kérdések és állítások jutottak el. A cilinderral megkoronázott, fehérbe és ezüstbe öltöztetett, maga mögött méltósággal, nagy erővel, lassított mozgással egy kerekre szerelt ládát húzó Színészkirálynő (Gajai Ágnes) nem csupán a Shakespeare előírta jelenetekben történő feltűnése, a dán zászló színeinek és formájának hol csak odavetett, hol erősen kitett megjelenése is efelé terelte gondolataimat.

Fogy a levegő. Mi mást lehet itt csinálni, mint viccelni? A színpadról elhangzó mondatok különös felhangot kapnak az augusztusi estén. Vajon az engem egyébként is foglalkoztató

ügyeket kell ilyen mértékben projektálnom a tobzódó mohósággal alkalmazott látványelemek használásával, sőt ki- és elhasználásával a figyelmet fenntartani igyekvő előadásba, hogy kapaszkodót találjak hozzá? Vagy tényleg erről szól? Ha viszont ennyire egyértelmű és józan az ún. üzenet, nem fölösleges és energiapazarló ilyen mértékben a helyszíni adottságokra építeni?

A színészek jól játszódnak: egymás közt koponya helyett kézi- meg focilabdákkal, velünk meg idézetekkel dobálóznak. A rendezés a szöveget lazítva, de a közönség számára nem annyira lazításképp, mint inkább a hamleti univerzum tágításaként használja az innen-onnan vett utalásokat. Szent Pál zengő ércével és pengő cimbalmaival, Nagy László szívárványával, Tom Stoppard mindig fejre eső pénzérméivel, a Pet Shop Boys *It's A Sin*jével, Frank Sinatra *My Funny Valentine*-jával, egy kis Bachhal, néhány taktusnyi Rigoletto-slágerrel bónuszként asszociatív kitérőket tehetünk, amelyekre csak azért nem használom az intertextualitás és a metaszínház kifejezéseket, mert az átlagnéző sem fogja. A néző előzetes tudásától, érdeklődésétől, ízlésétől, színházi tapasztalatától

vagy akár életkorától függően személyes bevonódás, ráismerés, rácsodálkozás, kizökkentés, zavarkeltés lehet a hatás. Van, ami zsákutcába visz, van, ami vargabetű.

És van, ami kapaszkodót ad. Még jóval a szavak és a hangok előtt tűnnek szembe Florina Bellinda Vasilatos jelentésszerű jelmezei. Mintákat alig látunk az anyagokon, a színek markánsan különböztetnek meg és azonosítanak a fekete térben. Gertrúd mély, érett, de erotikát nem nélkülöző bordója, Ophélia laza, fiatalos narancsa, a rejtőzködő Hamlet feketéje, a mesterségében, lelkében nemes és tiszta Színészkirálynő ezüstje és fehérje, Horatio környezetbe beolvadó, észrevehetetlen és közömbös tejeskávészíne. A szokásos szerepösszevonások logikáját a ruhák kifordítom-befordítom játéka erősíti, miközben a néző számára segíti a karakterek elválasztását. (Ebben nincs titok, az átöltözések nyílt színen történnek, ami egyértelművé teszi, hogy színházat látunk. Más honnan nézve: a látszatot és annak lelepleződését egyaránt megkapjuk.) Más-más arányban, de piros és fehér van a Szellemen és Claudiuson, hiszen mindketten Dánia uralkodói; Marcellus és Bernardo, illetve Rosencrantz és Guildenstern is kéket és zöldet kap, szintén csak a színek arányain változtatva. Kabátok, zubbonyok, zakók, dzsekik, melegítők takarják a lyukacsos vagy hálószerű felsőket, amelyek ezúttal nem a népmesebeli okos lány „mutattam is, nem is” öltözködésére utalnak, hanem a látszat és a valóság között feszülő ellentétet, az utóbbi elfedésére tett kétségbeesett kísérlet kudarcát jelzik. A norvégok norvégmintája nem akar más lenni, pontosan az, aminek szánva van.

Sebestyén Hunor Hamletjében ott a kitarulkozó életesség és az elfojtott erőszak, a hatalom elutasítása és akarása. Nem nehéz kiigazodni rajta, mert ilyen és olyan, pontosabban szélsőségesen ilyen vagy olyan, de nehéz kötődni hozzá. Tóth Tünde Gertrúdjá erősen és őszintén próbálkozik ezzel, mert nem akarja elveszíteni a fiát. Azt a fiút, aki nem érti, hogy az anyja nő, lelki és testi vágyakkal. Utóbbiakat Gertrúd meg és ki tudja élni Claudiuszal (Dimény Levente). Kezdetben jóval egyenrangúbb is ez a házastársi kapcsolat, mint az elhunyt Hamlettel volt – ahogy a balettmozdulatok szigorú gyakorlását felváltja a szabad érintés, a felvállalt erotika –, az új férjből azonban lassan előtűnik a szörnyeteg férfi és a mindenhol ellenséget gyanító, betegesen bosszúálló uralkodó. A kibomló, magával egyre jobban levő nő pedig zuhan vissza, megy a férfi alá, hogy keresse a kompromisszumot, az egyensúlyt, hogy magának élhető helyzetet teremtsen. Hiába azonban az önfeladás, a kudarc és a tragédia elkerülhetetlen.

Ophélia máshonnan indul. Ennyire vitális, derűs, energiával és bohócériával teli Ophéliát, mint Trabalka Cecíliáé, én még nem láttam. Hamlettel amolyan dinamikus duót alkotnak, olyanok, mint a borsó meg a héja, szerelmük szívé, agyé és testé. Feltűnő, ahogy bezárkózik, könnyed kommunikációja megváltozik: apja, a fontoskodás és a megfelelési kényszer iskolapéldája, Polonius (Kardos M. Róbert) aljas módon játékszerként használja, ennek a következményeit pedig képtelen feldolgozni. És ha említettem a szokásos szerepösszevonásokat, említsem a szokatlanabbak közé tartozókat is: Ophélia/2. sírásó/Fortinbras és Polonius/1. sírásó/Osrick. (Elgondolkodtató, találhatunk benne rendszert, de nyugodtan megfoghatjuk a praktikum oldaláról is a problémát.)

Romlott Rosencrantz (Kocsis Gyula) és Guildenstern (Szotyori József), akik fondorlatosan manipulálnának, de annyira ostobák, hogy nem veszik észre, őket is manipulálják. És bizony romlott a kedves Hamlet-bizalmas Horatio (Hunyadi István) is. Írógépén a nézőtéri sorokban veri a billen-

Mi? William Shakespeare: Hamlet

Hol? Szigligeti Színház, Nagyvárad / Gyulai Várszínház (koprodukció)

Kik? Sebestyén Hunor, Dimény Levente, Tóth Tünde, Trabalka Cecília, Kardos M. Róbert, Szabó Eduárd, Hunyadi István, Kocsis Gyula, Szotyori József, Gajai Ágnes, Kiss Tamás, Tóth Ádám, Dombi Dávid / Díszlet: Horváth Jenny / Jelmez: Florina Bellinda Vasilatos / Koreográfia: Lőrinc Katalin / Zenei vezető: Trabalka Cecília / Rendező: Telihay Péter

tyüket. Gondolhatnánk, nagy idők kis tanújaként jegyzetel. Vagy jelentést ír? Oly jelentéktelen, oly simulékony, és ahogy a nyugtatókat magába tömi, oly remegő ideg, hogy ez utóbbi felé hajlik az értelmezés.

A színpad jobb oldalára került egy méretes asztal, rajta keverőpult, laptop. Hibrid térrész ez, egyszer kint, egyszer bent a dráma teréhez képest, attól függően, hogy Trabalka Cecília Ophéliaként vagy hangkulissza-teremtő DJ-ként ül mögé. A Horváth Jenny tervezte játéktér majdnem üres. A – szintén áttört anyagú – lépcsőszerű elemek és néhány szék kivételével semmi sincs a peremmel határolt fekete padlón, a színpad valójában egy medence, amelyet fokozatosan, akadálymentesen tud megtölteni a víz. Képtelenség fölvenni ellene a harcot, egyszerre fájdalmas és röhejes, ha valaki ebben a helyzetben mentené a menthetőt, és egyetlen vödörrel próbálkozik. Jelentésszerű mind az anyag, mint a mód. A víz képes rombolni és megtisztítani, sőt, ahogy a Sírásóktól tudjuk, a tetemet ez rohasztja csak igazán; ám így, szinte láthatatlanul, a semmiből egyszer csak mindent elárasztva az alatomosság képzetét kelti. Éppen úgy, ahogyan a látszatra adó, manipulatív hatalom képes a rombolásra. De konkretizál is, mert ha hihetünk az egyik világlátott gyulai nézőnek, akinek a megjegyzését fél füllel elkaptam, megidézi Helsingör tengerpartját és a város kisebb-nagyobb tavait.

A víz fizikai közegként akadály, ellenállásával meg kell küzdeni, különösen akkor, ha koreografikusak a mozdulatok. Lőrinc Katalin nem az illusztrációra törekedett, hanem a szóból indított, azokat erősítő mozdulatokkal mélyebb jelentésrétegek feltárására. A test nyelvét azonban nem minden színész beszéli anyanyelvi szinten, és a gyulai bemutaton kizárólag az igyekvést éreztem, a koncentrációt, hogy pontos legyen a kivitelezés.

A szó, a mozdulat, a füst, a víz, a zene az érzékszerveimet ingerelni hivatottak, a vár mint talált tér, s benne az innen-onnan felbukkanó színészek a meglepetés erejére építenek – mégsem érzem azt, hogy az inkább multiszenzoros effektekre építő, mint valóban ösztönző előadás ellenállhatatlan nehézségi erővel vinne, sodorna magával. Ahogy telnek a napok, és távolodom időben az élménytől, egyre biztosabb vagyok abban, hogy Nagyváradon, bent a színházban a helyszíni adottságok miatt egy eszközeiben jóval puritánabb *Hamletet* láthat majd a közönség. Még akkor is merem ezt állítani, ha egyértelmű az alkotói vállalás: a *Hamlet* című Shakespeare-társasjáték táblájára a lehető legtöbb játékosat fölteszik, a játékot elkezdik, s aztán a nézőre bízzák, kit választ, kivel megy végig a pályán. Igaz, mondhatnánk, mindegy is, mert a különböző utak ellenére a vég ugyanaz. Az viszont nem mindegy, mennyire tisztán olvashatók a szabályok.